
ARTYKUŁY

ARTUR MARIUSZ TRUDZIK

ORCID: 0000-0002-5403-6928

Uniwersytet Szczeciński

arttru@interia.pl

Polak ten był wam miły, ten tylko przyjacielski,
kto się godził potulnie na komitet lubelski.
Ten był wam grzeczny, temu szeptaliście „I Love You”
kto Wilna szukał w Szczecinie, a Lwów znalazł we Wrocławiu
Marian Hemar, „Dawid i Goliat”, *Wiadomości* 38/39 (1946): 1

Ziemie Zachodnie w agendzie czasopism emigracyjnych (1946–1949)

Słowa kluczowe: granica na Odrze i Nysie, Ziemie Zachodnie, prasa emigracyjna po 1945 r., prasa polska w XX i XXI w.

Keywords: border on the Oder–Neisse, Western Territories, The Emigration Press after 1945; The Polish Press in the 20th century and the 21st century.

Wstęp

Artykuł niniejszy osadzono na kanwie innego, pt. *Problematyka Ziem Odzyskanych w „Polsce Walczącej” (1946–1949)*¹, ale został odmiennie sprofilowany, albowiem miał służyć odtworzeniu powojennego obrazu Europy po 1945 roku,

¹ Artur Mariusz Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych w «Polsce Walczącej» (1946–1949)”, *Przegląd Zachodniopomorski* 38 (2023): 360–379.

jaki wyłaniał się z periodyków wychodźczych, zwłaszcza w odniesieniu do granicy na Odrze i Nysie. Wieloletnia kwerenda, badania, publikacje, dotyczące historii i mediów II Wielkiej Emigracji, pozwalały postawić hipotezę, iż w latach 40. XX wieku tytułowe zagadnienie mogło stanowić ważny wątek (nie tylko) politycznej dysputy prasowej na Obczyźnie. Drugim założeniem była supozycja, że konkretne redakcje powinny traktować je z podobną intensywnością oraz prezentować zbliżone – co nie znaczyło identyczne – linie programowe (np. stosunek do Kresów). Należy tutaj zaznaczyć, że o ile istnieje literatura ukazująca szerszy aspekt historyczny, politologiczny, dyplomatyczny recepcji pojałtańskich regulacji geopolitycznych przez władze Rzeczypospolitej na uchodźstwie, partie/stronnictwa, czołowych działaczy, ideologów², o tyle trudno znaleźć tego rodzaju syntezy w obrębie i optyce medioznawczej, dlatego pobocznym celem stało się uzupełnienie powstałej dysproporcji. Podstawę źródłową opracowania skonstruowano wokół opiniotwórczych tygodników: „Wiadomości”, „Polski Walczącej” oraz miesięczników: „Trybuny”, „Kultury”, zaś metodologicznie reifikowano kompilację klasycznej analizy ilościowo-jakościowej w połączeniu z ujęciem komparatystycznym. Na marginesie warto dodać, że choćby ze względu na przyjęte cezury, ale i meritum, wartościowe poznawczo wydało się kontynuowanie naukowej refleksji nad stopniem nasycenia tego segmentu tematyką Ziem Zachodnich w kolejnej dekadzie oraz ustaleniem kierunku ewolucji strategii poszczególnych tytułów³.

² Zob. np.: Tadeusz Wolsza, „Stanowisko rządu RP na wychodźstwie wobec kwestii niemieckiej i polskiej granicy zachodniej (lipiec 1946–1949)”, *Polska 1944/45–1989. Studia i materiały* 1 (1995): 91–104; Krzysztof Tarka, „Rząd RP na uchodźstwie wobec kwestii niemieckiej (1945–1990)”, *Przegląd Zachodni* 4 (2001): 43–67; Andrzej Zaćmiński, „Granica na Odrze i Nysie Łużyckiej w myśli politycznej emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii w latach 1945–1970”, w: *Wrzesień 1939 roku i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Ryszard Sudziński, Włodzimierz Jastrzębowski (Toruń–Bydgoszcz: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001), 403–420; Andrzej Zaćmiński, „Granica na Odrze i Nysie Łużyckiej w myśli politycznej emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii w obliczu zagrożenia III wojną światową (1945–1954)”, *Przegląd Zachodni* 4 (2003): 49–73; Marian S. Wolański, *Środowiska emigracyjne w Londynie i Paryżu a kwestia stosunków polsko-niemieckich (1949–1972)* (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1992); Marian S. Wolański, „«Polski Londyn» a zagadnienia niemieckie”, *Zbliżenia. Polska–Niemcy. Pismo Uniwersytetu Wrocławskiego* 1 (1991): 78–88.

³ Artur Mariusz Trudzik, „Czasopisma emigracyjne wobec Ziem Odzyskanych (lata 50.)” (w opracowaniu).

„Wiadomości”

Tabela 1. Liczba tekstów o Ziemiach Zachodnich w „Wiadomościach”

Rok	1946	1947	1948	1949	Łącznie
Liczba:	2	9	13	2	26

Źródło: ustalenia autora na podstawie kompletu numerów pisma z lat 1946–1949

a) Czasopisma krajowe aka *Wśród czasopism* Wiktora Weintrauba

Pierwszy materiał o Ziemiach Odzyskanych ukazał się na łamach tygodnika prowadzonego przez Mieczysława Grydzewskiego relatywnie późno, albowiem w numerze 30 z 1946 roku, i był on krótką, acz rzeczową polemiką Theatesa (pseud. Weintrauba)⁴ z profesorem Janem Czekanowskim (propagatorem metod statystycznych w antropologii, zmarłym w Szczecinie, gdzie uczczono go pomnikiem-ławeczką w Parku Generała Władysława Andersa – przyp. A.T.), który w czytelnikowskich „Problemach” dowodził, że „ekspansja słowiańska była analogicznym wydarzeniem historycznym (tylko znacznie starszym) do ekspansji anglosaskiej. Praojczyzną Słowian i punktem wyjścia ich potężnej ekspansji był obszar Polski Piastowskiej. Obecnie stosunek Polski do Rosji układał się podobnie jak Anglii do Ameryki”. W dalszej części wywodu sugerował, że rodzima „warstwa kulturalna straciła poczucie łączności ze światem słowiańskim”, co trzeba było bezzwłocznie skorygować. Redaktor „Czasopism krajowych”/„Wśród czasopism” oponował przeciw temu stanowisku, akcentując, że onegdaj Polska była równie silnie zintegrowana ze słowiańszczyzną, jak i Zachodem⁵. Niemal rok później docenił on realizm, ale też dalekosiężne prognozy prezesa Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja”⁶ (i kolegi z ugrupowania) – Rowmunda Piłsudskiego, który w „World Review” podzielał panujący pogląd, że nowo wytyczona granica na Odrze i Nysie „gruntownie zmieniała układ sił nad Bałtykiem”, aczkolwiek przewidywał, iż *in spe* mogła ona stanowić „czynnik ułatwiający zjednoczenie Europy” przez

⁴ Informacje biograficzne o autorze zob.: Artur Mariusz Trudzik, „Publicystyka Tymona Terleckiego i Wiktora Weintrauba na łamach «Wiadomości» (1946–1949)”, *Archiwum Emigracji* 31 – numer specjalny (2023): 266.

⁵ Theates, „Teoria słowiańskiego rasizmu”, *Wiadomości* 30 (1946): 2.

⁶ Patrz dalej.

wyrugowanie jednego z kluczowych „elementów przewagi niemieckiej” (obok Kanału Kilońskiego i Zagłębia Ruhry).

Rubrykę kierowaną przez Theatesa wypełniały w znacznym stopniu streszczenia, komentarze, recenzje, omówienia, np. tekstu Pawła Jasienicy, wydrukowanego na łamach „Znaku” (1948) tuż „przed jego aresztowaniem przez Bezpiekę”. Autor *Polski Piastów* był przeświadczony, że „społeczeństwo polskie żywo interesowało się” Ziemiami Zachodnimi, generalnie nie wiedząc, iż wywoływały one jednocześnie gorącą polemikę polityczną w całej Europie. Przypominał, że na tym terytorium przebywało 5 mln osób (4 mln przesiedleńców, 1 mln autochtonów), a więc przy hipotetycznym cofnięciu decyzji odnośnie do jego przynależności rzesze repatriantów i rdzennych mieszkańców poddano by kolejnym wielkim ruchom migracyjnym, a przecież ludzie to nie „przedmioty martwe”. Był on gotów zrozumieć, że kilka milionów osób w ekstremalnej sytuacji dziejowej można było translokować, lecz nie wyobrażał sobie czynienia tego samego powtórnie, tym bardziej w niedługim odstępie czasu. Prywatnie tolerował powszechnie cytowane fakty historyczne, przemawiające za utrzymaniem Ziemi Odzyskanych w ówczesnych granicach, aczkolwiek sądził, że znacznie skuteczniej, zwłaszcza do mniej zorientowanego w tej materii świata zachodniego, trafiałyby raczej uzasadniające, iż „ponowna zmiana tytułu własności Odry to zahamowanie produkcji i nowe, ogromne koszty. To bardziej zainteresuje Amerykanina niż nagrobki wszystkich Bolesławów razem wziętych”. Kończąc, dyskontował wciąż nieodosobnione twierdzenia, że ich odebranie Polsce implikowałoby zwrot Ziemi Wschodnich. Otóż według niego takowa relacja w ogóle nie zachodziła, o czym zaświadczały słowa podsekretarza stanu USA – Sumnera Wellesa, który był w stanie wyobrazić sobie cofnięcie postanowień dotyczących zachodniej granicy Polski, ale wschodnią uważał za nienaruszalną i „sprawiedliwą”⁷.

Powołując się na peerelowskie „Bibliotekarza” i „Sobótkę”, Theates informował emigrantów o bolączkach, niedogodnościach i kłopotach, towarzyszących twórcom wrocławskiego Ossolineum, w którym w 1948 roku „znajdowało się tylko 418 pak z książkami, bez katalogów i inwentarzy”, a na przejęte ze Lwowa zbiory nie posiadano „właściwych pomieszczeń” do ich przechowywania. Szczególnie ucierpiały rękopisy Juliusza Słowackiego (w tym odnalezione

⁷ Theates, „Jedność Europy i zagadnienie niemieckie”, *Wiadomości* 19 (1947): 2.

⁸ Theates, „Zagadnienie Ziemi Odzyskanych”, *Wiadomości* 39 (1948): 3.

po wojnie w Adelinie), z których liczne „uległy całkowitej zagładzie lub ciężkiemu zniszczeniu”⁹. Do korelacji między obu miastami nawiązywał materiał (spoza rubryki) Waleriana Charkiewicza¹⁰, charakteryzujący rozwój polskich uniwersytetów, w tym wrocławskiego. W jego powołaniu do życia bezsporny udział miał pierwszy rektor, pełniący wcześniej tę funkcję na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza – prof. Stanisław Kulczyński, zapewne dlatego przybierał on „charakter lwowski”. Ta cecha była ponadto konsekwencją zatrudnienia w nim grona naukowców z tej uczelni oraz w ogóle przybycia do stolicy Dolnego Śląska dziesiątków tysięcy Lwowian. Ponieważ administracyjnie stanowił fuzję z miejscową Politechniką, dlatego podówczas funkcjonowały w nim następujące wydziały: „uniwersyteckie (6) i politechniczne (2) oraz wspólny matematyki, fizyki i chemii” (planowano utworzenie hutniczo-górniczego)¹¹.

W 1948 roku w budynku tej placówki (tu: aula Politechniki) zorganizowano Światowy Kongres Intelktualistów w Obronie Pokoju, który odbił się szerokim echem międzynarodowym. W propagandzie reżymowej miał on spełnić trzy zadania, tj. zdobyć afirmację dla rządu komunistów, przekonać że Polska, a szerzej – blok wschodni „walczył o pokój” oraz ulokować go właśnie na Ziemiach Odzyskanych, aby wzmocnić przekaz o ich integralności z pozostałymi obszarami państwa. Pomimo że w proteście wobec agresywnych wypowiedzi Rosjan,

⁹ Theates, „Losy Ossolineum”, *Wiadomości* 22 (1948): 3.

¹⁰ Walerian Charkiewicz (1890–1950). Historyk, oficer, publicysta, krytyk, poeta, pisarz. Absolwent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, na którym obronił również doktorat (1928). W II RP publikował w „Słowie” i angażował się w działalność środowiska konserwatystów. W 1939 roku pracował w Wojskowym Biurze Historycznym. Walczył w kampanii wrześniowej, następnie więziony przez Sowieców (Kozielsk, Griazowiec). Po przystąpieniu do Armii Andersa został kierownikiem Samodzielnego Referatu Historycznego w Dowództwie PSZ w ZSRR (później pełnił tę samą funkcję w AP na Wschodzie). Od października 1944 do jesieni 1946 roku był kierownikiem Archiwum Muzeum Polowego Nr 1 (Cezarea, Neapol). Po wojnie osiadł w Anglii, gdzie redagował „Od A do Z” czy współpracował choćby z „Wiadomościami”. Autor m.in.: *Ostatnie lata alumnatu papieskiego w Wilnie, Zmierzch unii kościelnej na Litwie i Białorusi*. Badał dzieje Polaków podczas drugiej wojny światowej, stosunki religijne w Wielkim Księstwie Litewskim czy magnaterię kresową. Zob.: Jerzy Jedlicki, hasło: „Walerian Charkiewicz”, w: *Słownik historyków polskich* (Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994): 73; Wanda K. Roman, „Służba archiwalna 2 Korpusu Polskiego”, w: *Zarządzanie dokumentacją, archiwistyka i... koty. Księga jubileuszowa Profesor Haliny Robótki*, red. Robert Degen, Marlena Jabłońska, Wanda K. Roman (Warszawa, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2016): 147–148, 151; Tomasz Śmigielski, „Między Wilnem a Łodzią: o życiu i twórczości Jerzego Wyszomirskiego (1897–1955)”, *Prace Polonistyczne* 53 (1998): 180.

¹¹ Walerian Charkiewicz, „Uniwersytety w Polsce”, *Wiadomości* 33 (1948): 2.

głównie Aleksandra Fadiejewa, część zachodnich delegatów opuściła obrady, to Theates postrzegał go zasadniczo pozytywnie, choćby z powodu wykazania, że „Wrocław był dziś miastem polskim. Słowo Wrocław zyskało sobie pełne prawa obywatelskie, wypierając Breslau”. Nie omieszczał przy okazji wspomnieć, że w „Manchester Guardian” Alan John Percivale Taylor „szedł o krok dalej”, ubolewając, że trzeba było „wydać 100 tys. funtów, na to, aby uzyskać od Zachodu uznanie praw Polski, które to uznanie powinny nam podyktować zarówno honor, jak i nasz własny interes”. Także Edward Crankshaw z „Observera” opowiadał się za polsnością miasta-gospodarza rzeczzonego przedsięwzięcia, a w trakcie spaceru po jego ulicach towarzyszyła mu refleksja, że praktycznie wszyscy mieszkańcy pochodzili z „terytoriów utraconych na rzecz Rosji”. Z drugiej strony współczuł w pewnym sensie Niemcom, których stąd przesiedlono... aczkolwiek tylko do momentu, kiedy uprzytamniał sobie tragedię „Oświęcimia oraz «spustoszoną i wyludnioną Polskę»”¹².

W bliźniaczej informacyjno-publicystycznej rubryce „Silva Rerum” pojawiła się glossa do tego wydarzenia, z której wynikało, że jego uczestnicy mieli sposobność dostrzeżenia oraz docenienia potężnego „wysiłku narodu (...) w dziele odbudowy tak straszliwie zniszczonego kraju”, upewnienia się o „jego żywotności, prężności, pracowitości, zdolnościach organizacyjnych i to w ciężkich warunkach ucisku politycznego”, przy minimalnych „środkach gospodarczych”. Nie mniej krzepiące było to, że „elita lewicowych intelektualistów, której powersalska Polska spędzała sen z powiek”, nie potrafiąca przyznać, że „rdzennie polskie Pomorze należało do Polski”, realizująca przez ponad dwie dekady „obłąkaną kampanię antypolską” oraz popierając „niemiecki militarizm i imperializm”, wreszcie „nienaganie spellowała [sic!] nazwy «Wrocław» i «Szczecin»”¹³. Theates z kolei w swoim przeglądzie porównywał reakcje prasy krajowej, która w sumie jedynie „epatowała nowomową, propagandą, do tego stopnia, że trudno było wyłowić choć żdźbło konkretnej treści”, a im artykuł był dłuższy, tym bardziej wypełniony „wielkimi słowami, patosem koturnowej wzniosłości”¹⁴. Dwa inne materiały o Kongresie zamieścił on w wydaniu 46 z 1948 roku (analizował rezolucję)¹⁵ i 6 z 1949 roku (przybliżał stanowiska dziennikarzy amerykańskich)¹⁶.

¹² Theates, „Kongres wrocławski”, *Wiadomości* 40 (1948): 3.

¹³ *** (M. Grydzewski), „Silva rerum”, *Wiadomości* 41 (1948): 6.

¹⁴ Theates, „O Kongresie Wrocławskim”, *Wiadomości* 42 (1948): 3.

¹⁵ Theates, „Jeszcze Wrocław”, *Wiadomości* 46 (1948): 3.

¹⁶ Theates, „Amerykański głos o Kongresie Wrocławskim”, *Wiadomości* 6 (1949): 3.

Pomysłodawca „Wśród czasopism” kładł silny nacisk na uwypuklenie znaczenia zachodnich rubieży w procesie restrukturyzacji powojennej gospodarki Polski. Posiłkując się danymi upublicznionymi przez Alfreda Zaubermana¹⁷, przejawiał entuzjazm płynący z zasilenia zubożałej ojczyzny 6,5 mln gruntów ornych oraz 1 mln leśnych. Jeszcze większą satysfakcję wywoływało uzyskanie „500 km ciągłej linii wybrzeża morskiego z portami opartymi na pełnych śródlądowych systemach komunikacyjnych Wisły i Odry” oraz wręcz „niespożyte bogactwo podglebia śląskiego” (moc wytwórcza kopalń Dolnego Śląska i Opolszczyzny – 35 mln ton rocznie, plus inne rudy, kruszce, ceramika itd.). W II RP średnia „zużycia węgla na mieszkańca wynosiła 750 ton”, co plasowało Polskę „na szarym końcu europejskiej tabliczki”, ale już w 1946 roku podwojono ją, dlatego wspólnie z „waloryzacją bogactwa demograficznego” powinna ona wytyczać domenę polityki gospodarczo-ekonomicznej oraz „otwierać nowe możliwości”, tzn. podwyższać poziom i „przyspieszać tempo, w jakim wyrównywać się będzie cofnięcie w rozwoju, przeważając rolniczej, chronicznie cierpiącej na przymusową beczynność rąk ludzkich, ekonomiki”. W tym optymistycznym scenariuszu nie zabrakło wszakże mankamentów, na czele z wadami systemowymi, np. „marnotrawstwem przemysłowym”,

¹⁷ Alfred Zauberman (1903–1984). Ekonomista, profesor, oficer, pisarz, publicysta. Urodził się w Łodzi w żydowskiej rodzinie. W 1928 roku został doktorem prawa i ekonomii na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie rozprawy *Russian Money in years 1914–1924* (promotorem był Adam Krzyżanowski). W latach 30. był aktywny w środowisku prawniczym (Związek Kupców Miasta Łodzi), ale też publikował w prasie na tematy gospodarczo-ekonomiczne. Po wybuchu wojny jako podporucznik rezerwy przydzielony do 23 Pułku Piechoty w Łodzi, a po wkroczeniu na tereny Polski Armii Czerwonej wyemigrował do Japonii, a w 1941 roku do Wielkiej Brytanii. W 1944 roku zmarła jego żona Irena (ponownie zawarł związek małżeński z Evelyn Marty Jones w 1948 roku, z którą zamieszkał w londyńskiej Notting Hill). Po zakończeniu wojny odbył studia uzupełniające w London School of Economics, a w 1949 roku zaczął współpracę z BBC (serwis środkowoeuropejski), pierwotnie na pół etatu, a od 1956 roku na pełen etat w Central Research Unit rozgłośni. Równolegle drukował w „Dzienniku Polskim”, „Wiadomościach”, ale i „Harvard Journal”, „Chatham House”, „The World Today”. Był asystentem na Polskim Wydziale Prawa Uniwersytetu w Oksfordzie. W 1958 roku otrzymał obywatelstwo brytyjskie i w tym czasie zaczął pracę w London School of Economics, wykładając ekonomię ZSRR, problemy gospodarcze bloku komunistycznego, planowanie oparte na teorii informacji i inne. W 1970 roku przeszedł na emeryturę, ale został *visiting profesor* i *senior fellow* na uczelniach amerykańskich (Berkely, Columbia, Harvard itd.), kanadyjskim University of Toronto, europejskich (Konstancja, Wiedeń itp.). Przeznaczył fundusze na stypendium jego imienia dla zdolnych studentów LSE. Główne obszary badań: gospodarka ZSRR i krajów za żelazną kurtyną; ekonomia matematyczna i jej zastosowanie w centralnym planowaniu. Zob.: *III Wybór członków Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*: 52 (dokument dostępny w postaci pdf pod adresem: http://www.ptno.org/cobramanagedfiles/iii-wybor_czlonkow_ptno_1.pdf); Jesús Fernández-Villaverde, Andrej Svorenčik, *Between the East and the West: The Life and Work of Alfred Zauberman* (artykuł w przygotowaniu, wersja wstępna pod adresem: https://www.sas.upenn.edu/~jesusfv/Slides_Zauberman.pdf).

skądiną� usprawiedliwianym tym, że było ono skutkiem ubocznym nagłego zwiększenia potencjału surowcowego. Tak czy inaczej, należało ufać, że rodzimi „inżynierowie i robotnicy” w duchu „neopozytywizmu” szybko dostosują się do zaistniałych okoliczności¹⁸.

Theates poruszał ponadto obecny od lat, nade wszystko w Anglii, paradoks niedopuszczenia do nadmiernego osłabienia Niemiec, a jednocześnie zabezpieczenia się przed ich niewykluczoną agresją w przyszłości. Uważał on, że nie było lepszego sposobu na jego rozwiązanie, jak „przyjęcie polityki Hitlera *à rebours*: uzależnienie ich od surowca (żywnościowego i przemysłowego), możliwie jak najdalszego, z ryzykiem odcięcia jego źródeł przy pierwszej zawierusze politycznej”¹⁹. Artykuł ten przedrukowano w reżymowym „Odrodzeniu” z dopiskiem, iż był „głosem pewnej części «nieprzejednanej emigracji»”, na co nie bez sarkazmu refutował autor: „Jak wiadomo druga część «nieprzejednanej emigracji» chwili spokoju nie miała, po nocach nie sypiała i ciągle tylko knuła z Niemcami, żeby Polsce odebrać Pomorze Zachodnie i Dolny Śląsk...”²⁰.

Pod pełnym imieniem i nazwiskiem Weintraub przestrzegał, że w 1947 roku granica na Odrze i Nysie nadal nie była definitywnie uregulowana, choć natenczas jej podważenia obawiał się nie tyle ze strony Niemiec, ile ZSRR, albowiem nie było żadnych gwarancji, że Józef Stalin zaspokoił żądze podboju. Gdyby domagał się jej przesunięcia, np. oferując za to pokój, Zachód prawdopodobnie zaaprobowałby ten warunek, ale niestety koszty ponieśliby Polacy. Publicysta konstatował: „tryb przypuszczający i słowo „gdyby» były tu niepotrzebne. Przecież w Jałcie zapłacono tę cenę”²¹. W ostatnim artykule autor ustosunkowywał się do tekstu Jerzego Turowicza – redaktora naczelnego „Tygodnika Powszechnika”, poświęconego Zjazdowi Literatów Polskich we Wrocławiu (17–20 listopada 1948)²².

¹⁸ Alfred Zaubermann [sic!], „Sprawa węgla”, *Wiadomości* 14/15 (1947): 4.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Theates, „«Wiadomości» w prasie krajowej”, *Wiadomości* 34 (1947): 2.

²¹ Wiktor Weintraub, „Jak być mądrym wobec Rosji”, *Wiadomości* 31 (1947): 1.

²² Poza tym w „Kronice Polskiej” pisano, że dzięki grupie naukowców, Instytutowi Polskiemu w Bejrucie oraz poselstwu RP w Libanie wydano *Polska – jej przeszłość i teraźniejszość*, przeznaczoną dla Arabów, w celu zwięzłego ukazania dziejów i współczesności kraju. W pierwszej jej części wyjaśniono m.in. „znaczenie dla państwa (...) ziem wschodnich i (...) nad Odrą i Nisą [sic!]”. Zob.: Theates, „Po zjeździe wrocławskim”, *Wiadomości* 5 (1948): 3. Por.: ***, ***, *Wiadomości* 8 (1948): 3.

b) Świat wobec Ziem Zachodnich

Ernest Erich North – niemiecko-amerykański pisarz, który po przejęciu władzy przez Adolfa Hitlera wyjechał do Francji, alarmując stamtąd o zagrożeniu, jakim była III Rzesza, po wojnie napisał książkę, pt. *Ponts sur le Rhin*, promując w niej koncepcję jedności starego kontynentu, aczkolwiek jego zachodnie krańce sytuując na Łabie, tym samym wykluczając z niego Polskę i cały blok wschodni. Aleksander Korczyński²³, recenzując tę pracę, absolutnie deprecjonował jego tok myślenia, kontrargumentując (jakże aktualnie dziś), że „Europa nie kończyła się na Odrze, sięgała co najmniej Dniepru”. Życzliwie zalecał eseiście, aby walcząc o (nie tylko) symboliczną odbudowę mostów na Renie, nie zapominał o nadodrzańskich, i to w dwójnasób: po pierwsze – odseparowane bez ich woli narody musiały „powrócić do rodziny wolnych”, ergo „po zniesieniu (...) kurtyny (...) odzyskać łączność ze światem zachodniej cywilizacji, do którego (Polska – przyp. A.T.)

²³ Aleksander C[zesław]. Melań-Korczyński (1909–1977). Prawnik, profesor, dziennikarz, publicysta, radiowiec, emigracyjny działacz polityczny, federalista. Urodził się we Władysławówce (powiat bogusławski), szkołę średnią ukończył we Lwowie, gdzie na Uniwersytecie Jana Kazimierza ukończył studia prawnicze oraz dyplomatyczne. Na tej samej uczelni został asystentem (Katedra Prawa Międzynarodowego). Przez krótki okres pracował w gdyńskim Urzędzie Morskim, następnie przeniósł się do Warszawy (studia prawnicze). W czasie drugiej wojny światowej żołnierz 2 Dywizji Strzelców Polskich, internowany w Szwajcarii, gdzie był kierownikiem naukowym Polskiego Obozu Uniwersyteckiego. Uzyskał tytuł doktora prawa na Uniwersytecie we Fryburgu, później profesor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie. Jeszcze podczas studiów aktywnie partycypował w Legionie Młodych (komenda główna), przyczyniając się do jego fuzji ze Związkiem Polskiej Młodzieży Demokratycznej (m.in. obok Bolesława Wierzbiańskiego, Tadeusza Żenczykowskiego). Po wojnie wstąpił do PRW „NiD”, w którym pozostał aż do śmierci, publicysta organu Ruchu – „Trybuny”. Zasiadał w Radzie Naczelnej tej organizacji oraz we władzach Oddziału w Stanach Zjednoczonych. Redaktor m.in. „Pamiętnika Literackiego”, wydawanego przez Bratnią Pomoc Akademicką we Fryburgu, „Biuletynu” Okręgu PRW „NiD” w USA, publicysta „Wiadomości”, paryskiej „Kultury”, stały korespondent „Dziennika Polskiego” i innych. Od 1952 roku mieszkał w USA, gdzie był redaktorem sekcji nowojorskiej Radia Wolna Europa. Członek Skarbu Narodowego, Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, Zarządu Związku Polskich Federalistów, prezes Syndykatu Dziennikarzy RP w USA, wiceprezes Instytutu Polskiego, któremu zapisał po śmierci dużą kolekcję malarstwa polskiego i inne zbiory. Autor licznych publikacji, artykułów, książek, w tym m.in. *Ordynacja w dawnej Polsce, Polonica szwajcarskie. 1939–1947, Pologne 1919–1939*. Odnaczony Orderem Odrodzenia Polski. Zob.: Tadeusz Pawłowicz, „Śp. Aleksander Melań-Korczyński”, *Niepodległość* 11 (1978): 248–250; Stanisława Lewandowska, *Prasa polskiej emigracji wojennej 1939–1945* (Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, 1993), 90; Artur Mariusz Trudzik, *W cieniu „zimnej wojny”. Europa Zachodnia i świat w optyce londyńskiej „Trybuny” po 1956 r.* (w przygotowaniu); Przyjaciele, „Aleksander C. Melań-Korczyński (nekrolog)”, *Wiadomości* 25 (1977): 4; ***, „Z żałobnej karty”, *Biuletyn (Kola Lwowian)* 32 (1977): 100; Ewa Krystyna Hofman-Jędruch, Iwona Drag-Korga, „Mniej znane, a wybitne postacie Instytutu Piłsudskiego w Nowym Jorku: Aleksander Melań Korczyński i Stanisław Jordanowski”, *Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. Sesja XXXVII – 2015, Szwajcaria, Rapperswil: 1–2*, dostęp 5.02.2024, <https://mabpz.org/publikacje-b/tag/Aleksander%20Me%C5%82e%C5%84%20Korczy%C5%84sk>.

należała od tysiąclecia”. Po wtóre, wyczulał go na to, że hitlerowcy, przed którymi sam *notabene* uciekł, dzielili Europejczyków na żyjących za Renem, od urodzonych za Odrą, dlatego w relacji do tych pierwszych „pewien wstyd nakazywał Niemcom umiar w ich postępowaniu”, lecz wobec drugich, „na wschodzie, na ziemiach polskich znajdowały ujście najgorsze niemieckie instynkty”²⁴.

Wątek recepcji w łonie moskiewskich decydentów zachodniej granicy Polski zgłębiał Wiesław Żyliński, podnoszący, że na Konferencji w Poczdamie Stalin i Władimir Mołotow gwarantowali jej nienaruszalność, ale w związku z tym że – przy współudziale mocarstw zachodnich – Polska stała się „protektora-tem” ZSRR, deklaratywna obrona tych terenów (w swojej strefie wpływów) nie przynosiła Kremlowi żadnych strat, a wyłącznie zyski, gdyż po klęsce Hitlera Niemcy (wschodnie) stawały się „ramieniem zbrojnym Rosji, głęboko wysuniętym na Zachód”. W rzeczywistości Stalin już po traktatach lokarnieńskich (1925) przekonywał, że „prawnie uświęcały one utratę przez Niemców Śląska, korytarza gdańskiego i Gdańska”, a przez Ukrainę – Galicji i zachodu Wołynia, przez Litwę – Wilna oraz części ziem przez Białoruś”, czyli mówił coś zgoła odmiennego²⁵. Pierwotnie retorykę tę kontestowała Polska Partia Komunistyczna (m.in. podczas III Zjazdu w Moskwie w 1925 roku), lecz po kilku latach zaakceptowała wcześniejsze wyniki plebiscytowe, zaś w 1933 roku na wspólnym Zjeździe z Komunistyczną Partią Niemiec w Gliwicach oświadczyła, że „zwycięski polski proletariatus przekreśli” ustalenia traktatu wersalskiego, zatem mieszkańcy Górnego Śląska bądź korytarza pomorskiego²⁶ będą mogli się „samookreślić” i wypowiedzieć, czy chcieli „oderwać się od Polski”. Ich „niemieccy koledzy” permanentnie żywili nadzieję, iż dzięki międzynarodowce byli w stanie „odzyskać zagrabione zbójckim traktatem wersalskim ziemie rdzennie niemieckie: Poznańskie, Górny Śląsk, Pomorze (...)”. Po wojnie prognozowano „nowe Rapallo”, które „wisiało w powietrzu”, a rodzimi komuniści *nolens volens*, zawsze służący cudzym interesom, jeśli ich mocodawcy stwierdziliby, że „«odwieczne polskie» ziemie nad Odrą i Nissą [sic!] nie są polskie”, to być może z żalem, ale „podpisałiby się posłusznie” pod takim postanowieniem²⁷.

²⁴ Aleksander Korczyński, „Mosty na Renie i mosty na Odrze”, *Wiadomości* 22 (1949): 2.

²⁵ Wiesław Żyliński, „Stalin o granicach Polski”, *Wiadomości* 36 (1949): 2.

²⁶ Artykuł z obszernym komentarzem, nakreśleniem tła historycznego i politycznego w kwestii roli niszczyciela ORP „Wicher” podczas tzw. kryzysu gdańskiego wydrukowano w 1948 roku. Zob.: Stefan Benedykt, „Zajazd O.R.P. «Wicher» na Gdańsk”, *Wiadomości* 17 (1948): 1.

²⁷ Wiktor Zadora, „Komuniści na froncie Odry–Nissy”, *Wiadomości* 8 (1947): 2.

W dobie międzywojnia niechęć do wersalskich ustaleń często zgłaszali... Anglicy, np. Lloyd George dedukował, iż „Polska była za biedna, aby mogła w należyty sposób wyzyskać bogactwa górnośląskie”. Jej obywatelom rzekomo brakowało wiedzy, doświadczenia, kapitału itd., czym dysponowali Niemcy, dlatego w ogólnoeuropejskim interesie było przekazanie właśnie im tych ziem. Dorothy Adams, amerykańska dziennikarka, po zapoznaniu się m.in. z archiwami Międzysojusznictwa Komisji Rządzącej i Plebiscytowej na Górnym Śląsku, spotkaniu z konsulem niemieckim w Katowicach, który – o dziwo – „zarzucał” Polakom „tolerancję dla Żydów”, tudzież rozmów m.in. z jej rodakiem, zarządzającym jednym z górnośląskich przedsiębiorstw, od którego usłyszała, że wołał on zatrudniać Polaków niż Niemców, ponieważ pracowali bardziej wydawnie i wydatnie, a polscy inżynierowie byli lepsi od specjalistów z Niemiec, wysuwała tezę, że brytyjski establishment cierpiał na „kompleks, tzw. *Brennende Grenze*”, bądź nawet polonofobię²⁸. W tym samym czasie Reginald Holt zalecał w „Tribune”, aby przyznane Polsce tereny Śląska pozostawić w jej granicach²⁹.

Obiekcje Adams odnosiły się także do polityków z USA oraz ludzi z jej środowiska, albowiem – jak notował Scrutator, berliński korespondent „New York Herald Tribune” – Russell Hill przekonywał w *Walce o Niemcy*, że zachodnia granica Polski „nie powinna być ostateczna”, albowiem oznaczała nadmierne „straty obszarów rolniczych” Niemiec. Niejako przy okazji wytyczał on jej przyszły przebieg – „Polska: Prusy Wschodnie (poza tym, co zabrała Rosja), Gdańsk, Górny Śląsk (trójkąt Gliwice–Racibórz–Opole); Niemcy: Dolny Śląsk z Wrocławiem, Szczecin oraz część Brandenburgii i Pomorza”³⁰. Wracając do Anglików, w elitarnych kręgach, establishmentie nadal nie brakowało „sojuszników” Niemiec, dążących do większego z nimi zbliżenia, których Peter Calvocoressi w „Cambridge Journal” ostro krytykował. W kontrze do nich postulował on ścisły sojusz ze Stanami Zjednoczonymi, co stanowiłoby przeciwwagę dla niewykluczonego aliansu Berlina z Moskwą, a wtedy, „przy istnieniu granicy na Odrze i Nysie”, niechybnie wdrożono by „dobrze znany w Europie schemat: państwo wschodnie i państwo zachodnie dobijają targu, którego główną cechą i główną więzią jest rozbiór Polski”³¹. Fryderyk August Voigt („Manchester Guardian”) zwracał natomiast uwagę,

²⁸ *** „Beck, Baker i Śląsk”, *Wiadomości* 23 (1947): 2.

²⁹ Theates, „...I o polskim Śląsku”, *Wiadomości* 38 (1947): 4.

³⁰ Scrutator, „Fifty-Fifty”, *Wiadomości* 33 (1947): 2.

³¹ Theates, „Odra–Nysa w polityce sowieckiej”, *Wiadomości* 29 (1948): 4.

że Niemcy nie pogodzili się ze zmianą swoich wschodnich granic i zapewne będą domagali się ich rewizji, a w przypadku „kiedy na nowo poczują się na siłach”, temat ten stanie się fundamentalnym „celem ich polityki zagranicznej”. W takich okolicznościach Sowietci nie będą temu oponować lub sami „zaoferują (...) zwrot obszarów ustąpionych [sic!] jako odszkodowanie Polsce”³².

Jesienią 1947 roku Zygmunt Nowakowski³³ grzmiał z oburzeniem i trwogą w sprawie wydarzenia, jakie miało miejsce w brytyjskim parlamencie: „Przyjęcie, wydane w bufecie Matki parlamentów dla siedemdziesięciu Niemców-jeńców wojennych, było czymś, co budziło równie wielką odrazę i wstyd, jak zdumienie”, a tym samym wywoływało niepokój, czy raczej pewność, że „niewątpliwie polskie nabytki na zachodzie będą tym pierwszym obiektem, który Wielka Brytania zaofaruje Niemcom”, gdyby doszło do reorientacji układu sił w Europie. Według niego wzrost „sympatii” Anglików do Niemiec bezpośrednio po wojnie był wprost proporcjonalny do awersji Sowietów wobec nich, co nie było korzystne dla Polski, gdyż jej zachodnie rubieże oznaczały dla Zachodu automatycznie „granice Rosji”, a ponieważ „przehandlował (on – przyp. A.T.) Polskę, teraz bez jakichkolwiek wyrzutów sumienia gotów spróbować tego samego (...) i sprzedać Polskę Niemcom (...). Brytyjski, ale i niestety amerykański *Black Market*, na którym sprzedawało się narody”, był absolutnie niemoralny i nikt nie wiedział, czy został on już zamknięty. Polska, przystępując do wojny, nie planowała modyfikować czy „poszerzać granic, a jedynie (...) zachować stan posiadania”, chociaż w jej rezultacie oraz decyzji mocarstw uległy one transpozycji i teoretycznie w ramach restytucji za utratę Kresów przyznano Polsce Ziemie Odzyskane. Mimo realnych związków macierzy z tymi obszarami nie zachęcano do perswazji „historyczno-lirycznej natury”, tudzież przywoływania też o rekompensacie za Lwów i Wilno, albowiem nie było „takiej wagi, która pomieściłaby na jednej szali Wrocław i Szczecin, na drugiej Lwów i Wilno”. Inną zastosowaną przez publicystę paralelę była sytuacja, w której „Zbir mówił do matki, że wprawdzie zabił jedno jej dziecko”, ale pewnie będzie „miała drugie, może nawet ładniejsze”. Konkluzje były następujące: „Ziemie Wschodnie, jak i Zachodnie były biegunami tej samej, jednej, wielkiej, niepodzielnej rzeczy, której na imię Polska”, choć felietonista nie krył większego sentymentu

³² Fryderyk August Foigt, „Jak Wielka Brytania skapitulowała w sprawie Polski” (przeł. Marianna Służewska), *Wiadomości* 24 (1948): 1.

³³ W 2019 roku ukazała się biografia publicysty, zob.: Paweł Chojnacki, *Reemigrejtan. Kiedy Zygmunt Nowakowski wróci wreszcie do Krakowa* (Kraków: Libron, 2019).

do obszarów zagarniętych przez Sowietów – „zasługi kresów zachodnich były olbrzymie, jednak Polskę w latach porozbiorowych ocalili ludzie, będący krwią z krwi, kością z kości ziem wschodnich”³⁴.

Ostatni w tej prasowej debacie wypowiedział się Aleksander Bregman³⁵, który zrecenzował pracę sir Harolda Butlera *Peace of Power*, zaznaczając, iż podług niego kluczem do powojennej „demokratyzacji Niemiec” czy powstrzymania ich napastniczych zakusów była federalizacja i uniemożliwienie „odbudowy hegemonii Prus”, zaś „utracone przez Niemców prowincje (na rzecz Polski – przyp. A.T.) były najbardziej agresywnie pruskie ze wszystkich dawnych ziem”, dlatego ich odebranie oznaczało konieczność formowania państwowości w nowych warunkach oraz odejście od konwencji *Drag nach Osten*, tj. „ekspansji germańskiej na Wschód pod przywództwem Prus”, tudzież jej „odrzućcie wstecz do punktu, z którego wystartowała przed bez mała ośmiuset laty. Nie będzie zatem przesady w stwierdzeniu, że dojście Polaków do Odry i Nysy rewolucjonizowało zagadnienie niemieckie” – pointował współpracownik „Trybuny” i aktywista PRW „NiD”³⁶.

„Polska Walcząca”

Tabela 2. Liczba tekstów o Ziemiach Zachodnich w „Polsce Walczącej”

Rok	1946	1947	1948	1949	Łącznie
Liczba:	3	12	6	10	31

Źródło: ustalenia autora na podstawie kompletu numerów pisma z lat 1946–1949

Przeprowadzona analiza tygodnika uwidoczniła, że redakcja oraz publicyści w stosunku do Ziem Odzyskanych skupiali się przede wszystkim na trzech blokach problemowych: 1) aspekcie politycznym granicy na Odrze i Nysie, 2) gospodarce, przemyśle, rolnictwie, osadnictwie, 3) charakterystyce miast Ziem Zachodnich.

³⁴ Zygmunt Nowakowski, „Nie za Lwów i nie za Wilno!”, *Wiadomości* 38 (1947): 1.

³⁵ Sylwetka autora oraz inne informacje biograficzne, zob. m.in.: Artur Trudzik, *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w perspektywie londyńskiej „Trybuny” po 1956 r.* (Szczecin: Zet 7, 2016), 276–277; tenże, „Czym żyła brytyjska opinia publiczna w latach 1960–65 – komentarze Aleksandra Bregmana na falach Radia Wolnej Europy”, w: *Paryż–Londyn–Monachium–Nowy Jork. Powrześnieowa emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej*, t. II, red. Violetta Wejs-Milewska, Ewa Rogalewska (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016), 197–198.

³⁶ Aleksander Bregman, „W poszukiwaniu pokoju”, *Wiadomości* (28) 1948: 3.

W czasopiśmie, analogicznie do „Wiadomości”, większość materiałów zgromadzono w jednej rubryce (bez nazwy), przeznaczonej na omówienie zagadnień kraju, zazwyczaj prowadzonej przez Tadeusza Nalera³⁷.

W tygodniku M. Grydzewskiego w okresie 1946–1949 najwięcej autorów *in gremio* wywodziło się ze środowiska Nidowców/„Trybuny”³⁸, więc naturalnie w piśmie kierowanym przez Tymona Terleckiego³⁹ – wiceprezesa Centralnego Komitetu Wykonawczego Ruchu, tym bardziej zajmowali oni wiodące pozycje⁴⁰. Wraz ze wspomnianym Nalerem i Stażą kładli oni duży nacisk na, w zasadzie jedynie zasygnalizowany w „Wiadomościach”, fakt, iż zachowanie Ziem Zachodnich w obrębie Polski osłabiało imperialne tendencje Niemców, ograniczało ich potencjał i powrót do idei „wielkich Prus”, tym samym tworząc nowe realia geopolityczne w regionie oraz *in spe* stanowiąc faktor korzystny dla pełnego scalenia starego kontynentu (federalizm). Z równą atencją i troską, jak czyniono to w drugim badanym periodyku, akcentowano, że unieważnienie wcześniejszych postanowień byłoby tożsame z hekatombą przesiedleń ludności, która po wojnie była po prostu zmęczona i oczekiwała stabilizacji. Bardzo podobne konstatacje w obu tytułach można było zaobserwować w materii wciąż niepewnych losów zachodniej granicy Polski. Niebezpieczeństwa płynęły ze strony samych Niemiec (rewizjonizm), Kremla (labilność polityki międzynarodowej czy wywiązywanie się z zobowiązań), ale co mogło niektórych zdziwić, także Zachodu (ugodowość wobec tych państw). Poza tym, za pośrednictwem tygodnika przekazywano szczegółowe informacje o rozwoju czy odbudowie miast w zachodniej części kraju⁴¹.

Publicyści, zarówno „Polski Walczącej”, jak i „Wiadomości”, zgodnie podkreślali ambiwalentną postawę do Ziem Odzyskanych Brytyjczyków (Anthony Bevin, Winston Churchill), ale w czasopiśmie Terleckiego koncentrowano też uwagę na kształtującym się systemie partyjnym w Niemczech Zachodnich oraz poglądach eminentnych polityków (postkomuniści, socjaliści), ustawicznie postulujących

³⁷ Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”: 363.

³⁸ Trudzik, „Publicystyka Tymona Terleckiego i Wiktora Weintrauba...”: 264–293; tenże, „«Trybuna» w sukurs «Wiadomościom» (1946–1949). Działacze Polskiego Ruchu Wolnościowego «Niepodległość i Demokracja» oraz publicyści jego organu prasowego na łamach tygodnika” (przygotowany do druku).

³⁹ Na temat Benvenuto, zob.: Trudzik, „Publicystyka Tymona Terleckiego...”: 277–278.

⁴⁰ Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”: 376.

⁴¹ Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”, tamże.

zjednoczenie Niemiec i to w granicach przedwojennych. Wzorem ogółu tytułów emigracyjnych chętnie sięgano do wydawnictw krajowych, np. w celu konfrontacji różnych zestawień statystycznych (już wtedy niekoniecznie wiarygodnych), ironicznego komentarza bądź merytorycznej, choć nierzadko ostrej polemiki. W latach 40. bezsporne pozostawało to, że granica na Odrze i Nysie miała rangę „zagadnienia życia lub śmierci dla państwa polskiego”⁴². W przeciwieństwie do „Wiadomości” w „Polsce Walczącej” sporo tekstów poruszało sprawy ekonomiczne, społeczno-gospodarcze oraz zawierało prognozy na przyszłość. Posiłkując się danymi z wielu źródeł (w tym krajowych), autorzy nie negowali, że w efekcie zmian granicznych Polska zyskała m.in. większy dostęp do morza, ale wskazywali jednocześnie na pozbawienie jej ogromnych połaci ziem, wprawdzie rolniczych, ale z cennymi kopalinami⁴³.

Cechą dystynktywną „Polski Walczącej” było uważne, bieżące śledzenie rynku prasy i książek nad Wisłą, zwłaszcza dlatego, że znaczna część oferty zawierała tematykę Ziem Odzyskanych oraz ich „związków z Polską w przeszłości”⁴⁴, np. w 1947 roku „Gazeta Ludowa” donosiła o „katastrofalnym stanie książki polskiej” w zachodniej części kraju, wobec czego Naler proponował, aby wychodźstwo, „które ostatnio pośpieszyło z tak hojną pomocą dla dzieci polskich na Ziemiach Odzyskanych, byłoby w stanie i tu pomóc. Zaspokojenie głodu słowa polskiego było nie mniej ważne od zaspokojenia głodu chleba powszedniego” – podsumowywał⁴⁵. W tym samym dzienniku relacjonowano też wizytę arcybiskupa Westminsteru, ks. kardynała Bernarda Griffina, którego do kraju zaprosił prymas Polski. Był on gorąco witany przez tłumy katolików, lecz gazeta wysuwała przeciw niemu liczne inkryminacje, podczas gdy w wywiadzie dla „Tygodnika Warszawskiego” wyrażał on „podziw (dla – przyp. A.T.) dziejowego wysiłku, jaki zrobiła Polska, opanowując te ziemie (zachodnie – przyp. A.T.) w tak krótkim czasie”, doskonale je „zagospodarowując oraz zasiedlając (...) ludnością polską. Z uwagi na to jestem zdania, że mowy nawet być nie może, aby tych ludzi miano powtórnie osiedlać (...)” – kończył⁴⁶.

⁴² Tadeusz Naler, „Wokół granicy zachodniej”, *Polska Walcząca* 48 (1946): 2.

⁴³ Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”, tamże.

⁴⁴ Tadeusz Naler, „O Kasproviczu w Opolu”, *Polska Walcząca* 15 (1947): 2.

⁴⁵ Tadeusz Naler, „Brak książki na Ziemiach Odzyskanych”, *Polska Walcząca* 27 (1947): 2.

⁴⁶ Tadeusz Naler, „Kardynał Griffin o Ziemiach Odzyskanych”, *Polska Walcząca* 29 (1947): 2.

W 1948 roku Staża omówił wystawę Ziem Odzyskanych⁴⁷, uznając ją za dowód „przeciwko «wszelkim zakusom na nasze granice zachodnie»”, mimo że w propagandzie reżymowej nie uwzględniano niedoborów gospodarczych, będących immanentnie wpisanymi w „system polityczny, który w istocie interesował się tym terenem o tyle, o ile to było potrzebne dla całości polityki sowieckiej w tej części Europy”⁴⁸. W tygodniku ukazało się ponadto oświadczenie Centralnego Komitetu Wykonawczego PRW „NiD” dedykowane Ziemiom Zachodnim, które można uznać za wprowadzenie do charakterystyki kolejnego czasopisma⁴⁹.

„Trybuna”

Tabela 3. Liczba tekstów o Ziemiach Zachodnich w „Trybunie”

Rok	1946	1947	1948	1949	Łącznie
Liczba:	4	3	3	3	13

Źródło: ustalenia autora na podstawie kompletu numerów pisma z lat 1946–1949

Ustalenia ilościowe w przypadku miesięczników, uwzględniając ich periodyczność, pokazały – czego można było oczekiwać – że było w nich wyraźnie mniej artykułów o Ziemiach Odzyskanych niż na łamach tygodników. Zaskakująca okazała się jednak dysproporcja między nimi samymi. Relatywnie wysokie nasycenie tą problematyką organu PRW „NiD” było kwintesencją polityki władz ugrupowania, strategii pisma, ale też, a może zwłaszcza, indywidualnych zainteresowań autorów. To zapewne przesądziło o tym, że w „Trybunie” zagadnienie granicy na Odrze i Nysie gościło wielokrotnie częściej niż „Kulturze”. Na marginesie, czy raczej w prepodsumowaniu, należy podkreślić, iż publicyści z nią współpracujący/członkowie „NiD” we wszystkich badanych periodykach opublikowali łącznie 34 teksty, na ogólną liczbę 71, a więc blisko połowę – aż 47,89%! (Weintraub – 13, Korczyński – 1, Bregman – 1, Klinga⁵⁰ – 3, Dziewanowski⁵¹ – 2,

⁴⁷ Staża, „Naród pracuje”, *Polska Walcząca* 36 (1948): 3.

⁴⁸ Staża, „Wystawa i hasła”, *Polska Walcząca* 38 (1948): 4.

⁴⁹ ***, „W sprawie Ziem Zachodnich”, *Polska Walcząca* 18 (1947): 2.

⁵⁰ Informacje o Klindze (właśc. Zygmuncie Szemplińskim), zob.: Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”: 368.

⁵¹ O profesorze, zob. więcej: Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”: 364.

Rudzki⁵² – 1 oraz 13 w „Trybunie”⁵³), tworząc dominującą emigracyjną grupę polityczno-dziennikarską, dla której te problemy były nader żywotne.

Rozpatrując z kolei zawartość treści, warto zaznaczyć, że linia redakcyjna „Trybuny” i programowa Ruchu wobec Ziem Odzyskanych zostały – jak się wydaje kompleksowo i precyzyjnie – odtworzone w książce (osobny podrozdział), pt. *Myśl społeczno-polityczna Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” (PRW „NiD”) w latach 1945–1955*⁵⁴. W związku z tym oraz ograniczoną objętością artykułu, zasadne wydało się tutaj zaprezentowanie ich ogólnego zarysu, natomiast chętnym pogłębienia tematyki polecenie rzeczzonej rozprawy. Zasadniczo optyka redakcyjna „Trybuny” w stosunku do Ziem Zachodnich nie odbiegała od implementowanych w pozostałych tytułach, lecz z pewnością większy nacisk kładziono w niej na rozdzwięk, dysonans między recepcją powojennych granic w Polsce i Niemczech oraz uchodźcze dywagacje nad szansą przywrócenia macierzy Kresów⁵⁵ – eksplikowano potrzebę dopominania się o „prawa do ziem wschodnich”, symultanicznie nakazywano czujność w aspekcie trwałości Ziem Zachodnich, które ekonomicznie, gospodarczo i politycznie były kluczowe dla odbudowy Kraju⁵⁶. W miesięczniku komentowano coraz dobitniej formułowany za zachodnią granicą Polski dezyderat zjednoczenia Niemiec, a przy słyszalnym politycznym wielogłosie i braku jednolitego umocowania prawnomiędzynarodowego przyszłości Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej, zastanawiano się nad przewidywanymi scenariuszami, ale też uprzedzano o ewentualnych negatywnych następstwach⁵⁷. Obrona Ziem Odzyskanych dla współpracowników pisma/Ruchu stanowiła bezspornie priorytet⁵⁸, czego dowodem były oficjalne dokumenty wydawane przez władze ugrupowania, np. „Memoriał w sprawie granicy Zachodniej”⁵⁹. Trzeba jeszcze docenić, że „NiD” permanentnie podnosił,

⁵² Wiadomości biograficzne o autorze, zob.: Trudzik, „Problematyka Ziem Odzyskanych...”: 364.

⁵³ ***, „Międzynarodowe znaczenie granicy Odra–Nysa”, *Trybuna* 21 (1948): 2; Zygmunt Nagórski, „Manewry graniczne”, *Trybuna* 5 (1946): 1; Kacper Zabigiwin, „Odpowiedź Niemcom”, *Trybuna* 30 (1949): 6; R.N., ***, *Trybuna* 4 (1946): 12; Stanisław Próchnik, ***, *Trybuna* 4 (1946): 12 oraz kolejne.

⁵⁴ Artur Trudzik, *Myśl społeczno-polityczna Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” (PRW „NiD”) w latach 1945–1955* (Warszawa: Neriton, 2010), 345–360.

⁵⁵ ***, „Wilno–Lwów–Szczecin–Wrocław”, *Trybuna* 9 (1947): 2–3.

⁵⁶ Trudzik, *Myśl społeczno-polityczna Polskiego Ruchu Wolnościowego...*: 348–349.

⁵⁷ ***, „Jednomyślni Niemcy”, *Trybuna* 6 (1946): 12.

⁵⁸ ***, „W obronie polskich Ziem Zachodnich”, *Trybuna* 10 (1947): 1–2; ***, „Granice Rzeczypospolitej”, *Trybuna* 11 (1947): 22.

⁵⁹ ***, „Memoriał w sprawie granicy Zachodniej”, *Trybuna* 13/14 (1948): 20.

m.in. za pośrednictwem swojego organu, iż Ziemie Odzyskane musiały być prymatem dla władz w Warszawie⁶⁰. Mając na uwadze fakt, że artykuły w miesięcznikach były dłuższe, bardziej rozbudowane niż w tygodnikach, można przyjąć, że „Trybuna” wszechstronnie i rzeczowo przybliżała czytelnikom kwestię zachodniej granicy Polski. Odmiennego interpretowania niemieckiej granicy na wschodzie i zachodzie przez europejskich, czy amerykańskich polityków dotyczył m.in. tekst pt. *Ruhr i Odra*⁶¹, który nieodparcie przywodził na myśl *Mosty na Renie i mosty na Odrze* A. Korczyńskiego, z otwierających opracowanie „Wiadomości”, ergo okazał się on kodą publikacji, ale tym samym egzemplifikował więzi redakcyjne odnośnie do ówczesnej polskiej racji stanu.

„Kultura”

Tabela 4. Liczba tekstów o Ziemiach Zachodnich w „Kulturze”

Rok	1947	1948	1949	Łącznie
Liczba:	x	1	x	1

Źródło: ustalenia autora na podstawie kompletu numerów pisma z lat 1947–1949

W jedynym materiale na temat Ziem Zachodnich w paryskim miesięczniku Wojciech Zaleski⁶² wyznawał, iż „nie wiedział, czy stosunek nas, Polaków, do Ziem Odzyskanych, był taki sam w kraju i na obczyźnie”, przy czym miał na myśli sferę

⁶⁰ *** „Program polityki zagranicznej”, *Trybuna* 21 (1949): 2; *** „Sprawa otwarta”, *Trybuna* 30 (1949): 2.

⁶¹ Antoni Sawicki, „Ruhr i Odra”, *Trybuna* 24 (1949): 1.

⁶² Wojciech Saryusz-Zaleski (1906–1961). Urodził się w Pustowni (obwód kijowski). Prawnik, docent, polityk, redaktor, publicysta, radiowiec, pisarz. Uczył się w szkołach średnich w Zakopanem i Krakowie, później studiował na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1928 roku został magistrem, a trzy lata później, mając 25 lat – doktorem praw z zakresu ekonomii (dysertacja opublikowana). Już w czasach studenckich aktywnie działał w środowisku narodowym i nacjonalistycznym (wiceprzewodniczący Młodzieży Polskiej, prezes Koła Akademickiego Pogranicza) oraz zamieszczał wiele tekstów w prasie o takiej orientacji, a także specjalistycznej. Zaleski zrezygnował z kariery naukowej (przynajmniej na razie), choć miał po temu predyspozycje i poparcie, w zamian wybierając politykę. W latach 1931–1933 był sekretarzem Komisji Ekonomicznej Stronnictwa Narodowego, lecz szybko zradycalizował poglądy i w 1934 roku został współzałożycielem Obozu Narodowo-Radykalnego i twórcą programu ekonomicznego organizacji, pt. *Polska bez Proletariatu* (1937), proponującego dla Polski „trzecią drogę”, tzn. ani kapitalizm, ani komunizm. Pisał wówczas m.in. do „Nowego Ładu” i popularnego „ABC – Nowiny Codzienne”, którego w 1938 roku został redaktorem naczelnym. Po wybuchu wojny był aktywny w ruchu oporu,

mentalną, albowiem terytoria te dla co najmniej części uchodźców były „miejscami na mapie”, zaś dla rodaków osiedlonych na nich po 1945 roku: „ziemią ojczystą, dającą chleb i węgiel, ziemią, na której stał ich dom”. Po tych ogólnych uwagach tekst wypełniały reminiscencje z pobytu we Wrocławiu w 1938 roku, tzn. niewiele wносиły one do obrazu Ziemi Zachodnich w emigracyjnym czasopiśmiennictwie lat 1946–1949⁶³. Czy w miesięczniku Giedroycia w kolejnym dziesięcioleciu częściej pisano o granicy na Odrze i Nysie? Udzielenie odpowiedzi na to pytanie wymaga odrębnego artykułu, po przeprowadzeniu wcześniejszych badań.

Podsumowanie

Oba tygodniki wydawane w „Warszawie nad Tamizą” zgodnie z przyjętą hipotezą traktowały Ziemię Odzyskaną z dużą atencją, zainteresowaniem, dedykując im zbliżoną liczbę publikacji (26:31). Na łamach „Wiadomości” godne dostrzeżenia i wyróżnienia były zwłaszcza dwa rozbudowane bloki, tj. „Czasopisma krajowe”/„Wśród czasopism”, prowadzone przez Wiktora Weintrauba, który nie krył

należał do narodowo-radykalnej „Pobudki”, z której w 1941 roku wyłoniła się Konfederacja Narodu. W KN, jako „Szarzycki”, stał na czele jej Wydziału Propagandowego oraz zasiadał we władzach. Przygotowywał książki, ulotki, broszury, w tym autorską pod pseud. Mieczysław z Głogowa, pt. *Sila gospodarcza Nowej Polski*. Po upadku powstania warszawskiego trafił do obozu koncentracyjnego (dwukrotnie przenoszony). Od 1946 roku przez trzy lata przebywał w Niemczech, gdzie mieszkał z żoną Antoniną i jako docent wykładał historię ekonomii w Monachium na wychodźczym uniwersytecie pod auspicjami UNRRA, jednocześnie wydając wtedy (własny) miesięcznik „Uniwersum”. Nadal kontynuował aktywność na niwie publicystyki i dziennikarstwa oraz opublikował *Plan Marshalla w gospodarce dwóch kontynentów*. W 1951 roku osiedlił się w Paryżu, a znając biegle kilka języków, został ekspertem ECA, czyli amerykańskiej agencji zajmującej się planem wymienionym w tytule wspomnianej pracy. Został równolegle członkiem Komitetu Redakcyjnego Ośrodka Badań Europy Wschodniej. W 1952 roku ukazała się kolejna jego książka, tym razem po angielsku: *The Party System*. Dwa lata później zaczął współpracować z Radiem Madryt (sekcja polska, w latach 1955–1960 był jej dyrektorem), przenosząc się z rodziną (żona oraz dzieci: Wojciech jr i Krystyna) do stolicy Hiszpanii. Nadal sporo drukował na łamach prasy emigracyjnej, np. „Kultura” (w latach 1948–1953 dwadzieścia artykułów), „Życie”, „Horyzonty”, ale i zagranicznej, m.in. w „Estudios Sobre el Comunismo” czy „Orientale Europea”. W 1957 roku był wśród dziewięciu polskich delegatów (zesłańców), uczestniczących w II Kongresie Apostolstwa Świeckiego. Chorował (od młodości) na gruźlicę, dlatego często był w sanatoriach (z jej powodu zmarł po czwartej operacji). Już pośmiertnie, w 1961 roku, ukazały się pisarsko-ideowe i badawcze *opus magnum*: *Tysiąc lat naszej wspólnoty. Społeczne i gospodarcze dzieje narodu polskiego w zarysie, czy Dzieje górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku do roku 1806*. Zob.: Paweł Skibiński, „Wojciech Saryusz-Zaleski, el director de «Radio Madrid»”, *Aportes. Revista de Historia Contemporánea* 3/104 (2020): 7–31.

⁶³ Wojciech Zaleski, „Wspomnienia wrocławskie”, *Kultura* 11 (1948): 16–21.

wątpliwości dotyczących trwałości granicy na Odrze i Nysie, obawiając się jej hipotetycznego naruszenia w nie mniejszym stopniu przez Niemców, co Sowietów, a także artykuły oraz inne teksty, wskazujące na kluczowe międzynarodowe koncepcje, opinie, uwagi odnośnie do decyzji o przynależności po 1945 roku tych terytoriów do Polski, sytuowane w różnych miejscach pisma. W periodyku redagowanym przez Terleckiego można było z kolei wyodrębnić trzy główne perspektywy recepcji tytułowej problematyki, a mianowicie: politycznego znaczenia granicy na Odrze i Nysie; specyfiki gospodarczego, przemysłowego, rolniczego i osadniczego ich przyłączenia do macierzy (z szacunkiem zysków i strat); charakterystyki miast Ziem Zachodnich. Podobnie jak Weintraub w „Wiadomościach” za rubrykę (tu: bez nazwy) omawiającą analizowane kwestie odpowiadała jedna osoba, tzn. Tadeusz Naler, mający ambiwalentny stosunek do gwarancji Zachodu w materii poczynionych gwarancji i uwypuklający, iż te ziemie oznaczały po prostu alternatywę: „życie lub śmierć dla państwa polskiego”.

W miesięcznikach materiałów na ten temat było oczywiście relatywnie mniej, choć między „Trybuną” a „Kulturą” różnica była znacząca (8:1), na co nie miała wpływu liczba numerów (30:26) – wynikała ona z bardziej literacko-kulturalnej strategii Giedroycia w stosunku do – mimo wszystko – organu prasowego ugrupowania politycznego, choć szeroko sprofilowanego, dla którego aspekt ten, a szerzej sprawy krajowe były podówczas nader istotne. Trzeba również podkreślić w tym miejscu, że działacze PRW „NiD” i współpracownicy „Trybuny” stanowili wśród autorów zajmujących się Ziemiami Odzyskanymi dominującą pozycję (opracowali 34 teksty z 71, czyli praktycznie połowę, w tym Weintraub – 13, Korczyński – 1, Bregman – 1, Klinga – 3, Dziewanowski – 2, Rudzki – 1 oraz 13 w „Trybunie”). W ostatnim słowie należy wspomnieć, iż warto chyba na podstawie nowych danych statystycznych, wraz z analizą deskryptywną i porównawczą, skonfrontować ocenę tytułowego problemu przez wszystkie redakcje w kolejnych latach, a także określić analogie i dyferencje między nimi.

Bibliografia

Baza źródłowa

Kultura (komplet numerów z lat 1947–1949)

Polska Walcząca (komplet numerów z lat 1946–1949)

Trybuna (komplet numerów z lat 1946–1949)

Wiadomości (komplet numerów z lat 1946–1949)

Materiały źródłowe cytowane w artykule

Benedykt, Stefan. „Zajazd O.R.P. «Wicher» na Gdańsk”. *Wiadomości* 17 (1948): 1.

Bregman, Aleksander. „W poszukiwaniu pokoju”. *Wiadomości* 28 (1948): 3.

Charkiewicz, Władysław. „Uniwersytety w Polsce”. *Wiadomości* 33 (1948): 2.

Foigt, Fryderyk August. „Jak Wielka Brytania skapitulowała w sprawie Polski” (przeł. Marianna Służewska). *Wiadomości* 24 (1948): 1.

Hemar, Marian. „Dawid i Goliat”. *Wiadomości* 38/39 (1946): 1.

Korczyński, Aleksander. „Mosty na Renie i mosty na Odrze”. *Wiadomości* 22 (1949): 2.

Nagórski, Zygmunt. „Manewry graniczne”. *Trybuna* 5 (1946): 1.

Naler, Tadeusz. „Brak książki na Ziemiach Odzyskanych”. *Polska Walcząca* 27 (1947): 2.

Naler, Tadeusz. „Kardynał Griffin o Ziemiach Odzyskanych”. *Polska Walcząca* 29 (1947): 2.

Naler, Tadeusz. „O Kasproviczu w Opolu”. *Polska Walcząca* 15 (1947): 2.

Naler, Tadeusz. „Wokół granicy zachodniej”. *Polska Walcząca* 48 (1946): 2.

Naler, Tadeusz. „Wrocław kipi życiem”. *Polska Walcząca* 37 (1947): 2.

Nowakowski, Zygmunt. „Nie za Lwów i nie za Wilno!”. *Wiadomości* 38 (1947): 1.

Próchnik, Stanisław. ***. *Trybuna* 4 (1946): 12.

Przyjaciele, „Aleksander C. Meleń-Korczyński (nekrolog)”. *Wiadomości* 25 (1977): 4.

R.N. ***. *Trybuna* 4 (1946): 12.

Sawicki, Antoni. „Ruhra i Odra”. *Trybuna* 24 (1949): 1.

Scrutator. „Fifty-Fifty”. *Wiadomości* 33 (1947): 2.

Staża. „Naród pracuje”. *Polska Walcząca* 36 (1948): 3.

Staża. „Wystawa i hasła”. *Polska Walcząca* 38 (1948): 4.

Theates. „Amerykański głos o Kongresie Wrocławskim”. *Wiadomości* 6 (1949): 3.

Theates. „...I o polskim Śląsku”. *Wiadomości* 38 (1947): 4.

Theates. „Jedność Europy i zagadnienie niemieckie”. *Wiadomości* 19 (1947): 2.

Theates. „Jeszcze Wrocław”. *Wiadomości* 46 (1948): 3.

Theates. „Losy Ossolinem”. *Wiadomości* 22 (1948): 3.

Theates. „Kongres wrocławski”. *Wiadomości* 40 (1948): 3.

- Theates. „O Kongresie Wrocławskim”. *Wiadomości* 42 (1948): 3.
- Theates. „Odra-Nysa w polityce sowieckiej”. *Wiadomości* 29 (1948): 4.
- Theates. „Po zjeździe wrocławskim”. *Wiadomości* 5 (1948): 3.
- Theates. „Teoria słowiańskiego rasizmu”. *Wiadomości* 30 (1946): 2.
- Theates. „«Wiadomości» w prasie krajowej”. *Wiadomości* 34 (1947): 2.
- Theates. „Zagadnienie Ziem Odzyskanych”. *Wiadomości* 39 (1948): 3.
- Weintraub, Wiktor. „Jak być mądrym wobec Rosji”. *Wiadomości* 31 (1947): 1.
- Zabigiwin, Kacper. „Odpowiedź Niemcom”. *Trybuna* 30 (1949): 6.
- Zadora, Wiktor. „Komuniści na froncie Odry–Nissy”. *Wiadomości* 8 (1947): 2.
- Zaleski, Wojciech. „Wspomnienia wrocławskie”. *Kultura* 11 (1948): 16–21.
- Zaubermann [sic!], Alfred. „Sprawa węgla”. *Wiadomości* 14/15 (1947): 4.
- Żyliński, Wiesław. „Stalin o granicach Polski”. *Wiadomości* 36 (1949): 2.
- ***. ***. *Wiadomości* 8 (1948): 3.
- ***. „Beck, Baker i Śląsk”. *Wiadomości* 23 (1947): 2.
- ***. „Granice Rzeczypospolitej”. *Trybuna* 11 (1947): 22.
- ***. „Jednomyślni Niemcy”. *Trybuna* 6 (1946): 12.
- ***. „Memoriał w sprawie granicy Zachodniej”. *Trybuna* 13/14 (1948): 20.
- ***. „Międzynarodowe znaczenie granicy Odra–Nysa”. *Trybuna* 21 (1948): 2.
- ***. „Program polityki zagranicznej”. *Trybuna* 21 (1949): 2.
- *** (M. Grydzewski). „Silva rerum”. *Wiadomości* 41 (1948): 6.
- ***. „Sprawa otwarta”. *Trybuna* 30 (1949): 2.
- ***. „W obronie polskich Ziem Zachodnich”. *Trybuna* 10 (1947): 1–2.
- ***. „W sprawie Ziem Zachodnich”. *Polska Walcząca* 18 (1947): 2.
- ***. „Wilno–Łwów–Szczecin–Wrocław”. *Trybuna* 9 (1947): 2–3.
- ***. „Z żałobnej karty”. *Biuletyn (Koła Lwowian)* 32 (1977): 100.

Monografie, opracowania, artykuły, słowniki

- Chojnacki, Paweł. *Reemigrejtan. Kiedy Zygmunt Nowakowski wróci wreszcie do Krakowa*. Kraków: Libron, 2019.
- Jedlicki, Jerzy. Hasło: „Walerian Charkiewicz”. W: *Słownik historyków polskich*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994.
- Lewandowska, Stanisława. *Prasa polskiej emigracji wojennej 1939–1945*. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, 1993: 90.
- Pawłowicz, Tadeusz. „Śp. Aleksander Meleń-Korczyński”. *Niepodległość* 11 (1978): 248–250.

- Roman, Wanda K. „Służba archiwalna 2 Korpusu Polskiego”. W: *Zarządzanie dokumentacją, archiwistyka i... koty. Księga jubileuszowa Profesor Haliny Robótki*, red. Robert Degen, Marlena Jabłońska, Wanda K. Roman, 147–148, 151. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2016.
- Skibiński, Paweł. „Wojciech Saryusz-Zaleski, el director de «Radio Madrid»”. *Aportes. Revista de Historia Contemporánea* 3/104 (2020): 7–31.
- Śmigieński, Tomasz. „Między Wilnem a Łodzią: o życiu i twórczości Jerzego Wyszomirskiego (1897–1955)”. *Prace Polonistyczne* 53 (1998): 180.
- Tarka, Krzysztof. „Rząd RP na uchodźstwie wobec kwestii niemieckiej (1945–1990)”. *Przegląd Zachodni* 4 (2001): 43–67.
- Trudzik, Artur. „Czym żyła brytyjska opinia publiczna w latach 1960–65 – komentarze Aleksandra Bregmana na falach Radia Wolnej Europy”. W: *Paryż–Londyn–Monachium–Nowy Jork. Powrześnie emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej*, t. II, red. Violetta Wejs-Milewska, Ewa Rogalewska. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016: 197–198.
- Trudzik Artur. *Myśl społeczno-polityczna Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” (PRW „NiD”) w latach 1945–1955*. Warszawa: Neriton, 2010: 345–360.
- Trudzik, Artur. *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w perspektywie londyńskiej „Trybuny” po 1956 r.* Szczecin: Zet 7, 2016: 276–277.
- Trudzik, Artur. *Polski Ruch Wolnościowy „Niepodległość i Demokracja” i jego organ prasowy – „Trybuna”. Dzieje Ruchu, periodyku i innych czasopism wydawanych przez PRW „NiD”*. Warszawa: Neriton, 2009.
- Trudzik, Artur Mariusz. „Czasopisma emigracyjne wobec Ziem Odzyskanych (lata 50.)” (w opracowaniu).
- Trudzik, Artur Mariusz. „Problematyka Ziem Odzyskanych w «Polsce Walczącej» (1946–1949)”. *Przegląd Zachodniopomorski* 38 (2023): 360–379.
- Trudzik, Artur Mariusz. „Publicystyka Tymona Terleckiego i Wiktora Weintrauba na łamach «Wiadomości» (1946–1949)”. *Archiwum Emigracji* 31 – numer specjalny (2023): 264–293.
- Trudzik, Artur Mariusz. „«Trybuna» w sukurs «Wiadomościom» (1946–1949). Działacze Polskiego Ruchu Wolnościowego «Niepodległość i Demokracja» oraz publicyści jego organu prasowego na łamach tygodnika” (przygotowany do druku).
- Trudzik, Artur Mariusz. *W cieniu „zimnej wojny”. Europa Zachodnia i świat w optyce londyńskiej „Trybuny” po 1956 r.* (w przygotowaniu).
- Wolański, Marian S. „«Polski Londyn» a zagadnienia niemieckie”. *Zbliżenia. Polska-Niemcy. Pismo Uniwersytetu Wrocławskiego* 1 (1991): 78–88.
- Wolański, Marian S. *Środowiska emigracyjne w Londynie i Paryżu a kwestia stosunków polsko-niemieckich (1949–1972)*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1992.

Wolsza, Tadeusz. „Stanowisko rządu RP na wychodźstwie wobec kwestii niemieckiej i polskiej granicy zachodniej (lipiec 1946–1949). *Polska 1944/45–1989. Studia i materiały* 1 (1995): 91–104.

Zaćmiński, Andrzej. „Granica na Odrze i Nysie Łużyckiej w myśli politycznej emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii w latach 1945–1970”. W: *Wrzesień 1939 roku i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Ryszard Sudziński, Włodzimierz Jastrzębowski, 403–420. Toruń–Bydgoszcz: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001.

Zaćmiński, Andrzej. „Granica na Odrze i Nysie Łużyckiej w myśli politycznej emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii w obliczu zagrożenia III wojną światową (1945–1954)”. *Przegląd Zachodni* 4 (2003): 49–73.

Inne

III Wybór członków Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie: 52 (dokument dostępny w postaci pdf pod adresem: http://www.ptno.org/cobramanagedfiles/iii-wybor_czlonkow_ptno_1.pdf).

Fernández-Villaverde, Jesús, Andrej Svorenčik. *Between the East and the West: The Life and Work of Alfred Zauberman* (artykuł w przygotowaniu, wersja wstępna pod adresem: https://www.sas.upenn.edu/~jesusfv/Slides_Zauberman.pdf).

Hofman-Jędruch, Ewa Krystyna, Iwona Drąg-Korga. „Mniej znane, a wybitne postacie Instytutu Piłsudskiego w Nowym Jorku: Aleksander Meleń Korczyński i Stanisław Jordanowski”. Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. Sesja XXXVII – 2015, Szwajcaria, Rapperswil: 1–2. Dostęp 5.02.2024. <https://mabpz.org/publikacje-b/tag/Aleksander%20Me%C5%82e%C5%84%20Korczy%C5%84sk>.

Abstrakt

Celem artykułu była analiza ilościowo-jakościowa czołowych tygodników oraz miesięczników emigracyjnych w latach 1946–1949 pod kątem ich zawartości w temacie Ziemi Odzyskanych. Uchodźstwo oraz jego prasa nie były w tym okresie jednorodne (aczkolwiek bardziej niż w późniejszych latach), dlatego zasadne wydawało się założenie, że w kontekście zachodniej granicy ujawnią się podziały. Faktycznie, zwłaszcza w ogólnych ustaleniach wykazywano daleko idącą jednomysłność. Liczba tekstów w tygodnikach była zbliżona (26:31), natomiast w przypadku miesięczników, a z naturalnych względów materiałów tych było relatywnie mniej, zauważyć można było duże dysproporcje ilościowe (8:1). Jedyne teksty w paryskim piśmie miały charakter dość akcydentalny, natomiast w organie PRW „NiD” problem Ziemi Odzyskanych był realny, ważki i poświęcano mu sporo uwagi. W badaniu operowano klasyczną, prasoznawczą metodą analizy ilościowo-jakościowej, poszerzoną o perspektywę komparatystyczną.

The Western Territories on the Agenda of Émigré Periodicals (1946–1949)

Abstract

The aim of this article was to conduct a quantitative and qualitative analysis of leading weeklies and monthlies published in exile between 1946 and 1949, focusing on their content related to the Recovered Territories. The exile and its press were not homogeneous during this period (although more so than in later years), so it seemed reasonable to assume that divisions would emerge regarding the western border. Indeed, especially in the general findings, a far-reaching consensus was demonstrated. The number of articles in the weeklies was similar (26:31), while in the monthlies, which naturally contained relatively less material, a significant quantitative disparity was noticeable (8:1). The only article in the Parisian periodical was rather incidental, while in the PRW “NiD” organ, the issue of the Recovered Territories was real, significant, and received considerable attention. The study employed a classic, press-scientific method of quantitative and qualitative analysis, expanded by a comparative perspective.

Cytowanie

Artur Mariusz Trudzik, „Ziemie Zachodnie w agendzie czasopism emigracyjnych (1946–1949)”, *Przegląd Zachodniopomorski* 40 (2025), 69: 167–191. DOI: 10.18276/pz.2025.40-06.